

Ese in tóta
Sambat'a.
Pretiu abon.
in Sibiu pe anu
3 fl. 40 cr., pe
1/2 anu 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCÓLEI.

Pentru tóte
provinc. austr.
pe anu 4, pe 1/2
a. 2 fl., pentru
princ. romane
pe anu 38, pe
1/2 a. 19 piast.

De invetiare.

II.

Pana aici vorbiramu de metodu invetatoriului intru instructiune facia cu invetiacei lui, adica de invetiare in intielesu obiectivu; ér' in urmatóarele vomu vorbí prescurtu de invetiare in intielesu subiectivu.

Nu putem avea totu invetatori pana la momentu, mai alesu daca cerulu ne da o viétia mai lunga decatu copilaria. Tempulu sbóra si ne aduce in starea, in care e opu se ne invetiamu si noi pre noi singuri, daca voimu se custamu si se meritamu viétia, daca ne arde anim'a pentru binele comune, si pentru o viétia si deincolo de momentu.

Nece chiaru invetiacelelu n'are opu a fi legatu orbesce de studiulu oblegatoriu, si a urmá chiar numai pre invetatoriu. — Insu-si se se misce liberu, se cerce si alte carari afara de acele, pre cari-lu conduce seau se încérca a-lu conduce invetatoriulu, — pe cari se se nevoiesca singuru a ajunge mai securu, mai iute si mai cu gloria la scopulu prefiptu. Acést'a sta mai cu sama in cetirea altóru carti afara de cele ablegatorie.

Cetirea este folosirea literaturii scientifique. — Cá acésta folosire se fia reale, adeverata, segura, cetitorulu are opu se estraga esenti'a dein ce cetesce. — La acést'a se postesce incordare de mente, si cá cetitorulu se se puna in acelu statu, se iee aceea pusetiune, care a avut'o scrietoriulu. Se-si resume momentele principale. Pre scurtu, se se nevoiesca dupa putintia a-i petrunde spiritulu, si a si-lu insusi, catu numai póte.

La o cetire in adeveru scientifica si folositoria e opu se se nevoiesca cetitorulu a precepe tóte amenuntele, se esamene temeiturile, se recapituleze totulu, si se desfasiure urmarile; apoi la acést'a dein partea obiectului se cere se fia adeverata si certu, éra dein partea subiectului (cetitorului) se fia cercumspecta si petrundietoriu. Mai incolo se chiarifice oscuritatile, se delature indoielile, si se indeplinésea lacunele. O atare cetire se póte numi strinsa, seau esaminatorie. Cetirea lasia se póte numi aceea, candu cetitorulu nu are

scopu de a esamina de amenuntulu opulu altuia, ci numai a-si insusi pre catu póte scientia dein elu. — De sene se intielege ca genie esaminatoria, genie pentru cetirea strinsa — sunt rare, fórte rare, candu pentru cea lasia-su nascuti toti, carii numai vréu a gustá catu de pucinu dein nectarulu museloru.

Vorbindu in genere de cetire se mai cere intre altele, cá cetitorulu se nu cetesca tóte deodata, ci de intru inceputu numai ce-i mai principalu; se cetesca asiá dicundu cursive, cá se-si castige unu conspectu despre totu. — Dupace in astu modu a percursu unu opu se se întórca éra la inceputu, si se cetesca statorice; vedi bine daca voiésece nunumai se se desfateze, dar se-si castige si o cunoscentia segura, si se foloseasca si altóru.

Despre adeverulu acést'a avemu esemple destulu de aratósá. Asiá daca intramu in o gradina plena de flori diverse, nóue necunoscuté, indata ne surprindemu, si incepemu a le contemplá mai deaprópe; dar' parte dein curiositate, parte dein neluare-amente nu le oserbamu tóte de a menuntulu, ci numai acele, care ne atragu mai tare cu gratia loru; si numai dupace le-amu petrecutu o data cu ochii asiá mai pe de asupra, ne rentórcemu la o contemplare de amenuntulu, daca reclama interesulu, si voimu se ne facemu o cunoscentia de plena despre ele.

Pre lenga tóte acestea se va affá totusi se dica cineva, ca-i nebunia a face unu lucru de dóue ori, candu se póte face o data. Mie-mi place a le respunde acelor'a cu proverbiulu: „incetu cu incetulu departe ajungi“. Apoi aceea o scie totu natulu, ca nimeni nu se nasce cu scientie, ci la ele ajungemu numai pe incetulu, carii ajungemu, si inca numai dupa sudori crunte. Nu potemu cuprinde tóte deodata, ci dein inceputu numai unele, care ne atragu mai tare; apoi mereu, mereu devenimu la cuprenderea totului, de ne nevoimu; „*per partes pervenietur ad totum*“.

Mai incolo se cere cá cetitorulu in cursulu cetirei se iee aminte la usulu vorbirei au scrierei, seau, dupacumu se esprimu altii, la terminologia scientifica.

Si acést'a cu atatu mai tare, cu catu scrietoriulu se scie a fi mai escelente, mai corectu, si mai dulce in stilu, — si cu atatu mai tare, decum-va voiesce se-lu imiteze pre catu-lu iérta poterile. Multu ajuta la acesta daca-si subtrage ori estrage pasagiile ori spresionile si sentintiele cele mai frumoése, mai placute, ori face acésta in limb'a materna seau in alt'a straina, carea vré s'o studie de nu perfectu, totusi binesioru.

Pre urma fórte este de folosu se se depranda in prelucrearea aceleia ce a cetitu. In modulu acésta-si castiga o cunoscintia mai fórte, si-si imprima mai bene in mente ideele autoriului. Si castiga o indemnare nunumai in aplecarea ideelor desvoltate acolo, ci si in imitarea stilului, daca voiesce alu imitá.

Mai pre urma fia-mi iertatu a incheia eu nesce pasagie dein Seneca, ce se atengu de cele espuse in partea a dóu'a:

(Epistul. mor. lib. I. ep. II. 2—5.)

»Deaceea in sa ia sam'a (Lucilie), cá cetirea multor autori si volume de totu genulu se nu fia stravaganta si nestatoria: se cade se te nutresci si se te ocupi cu anumiti scrietori de geniu, daca voiesci se-ti castigi ceva, ce se-ti remana fidele in mente. Care e pretutindini, nu e nicaiurea. Acelor'a, cari petrecu viét'a in peregrinatiune, se templa aceea ca, au multe ospitia, si nice o amicétia: aceea cauta se se temple si acelor'a, cari nu se familiariséza cu nece unu scrietoriu de geniu, ci trecu fuga si in pripa preste tóte. Nu folosesce nece a adauge la corpu máncaarea, carea indata ce s'a primitu se si emite; nemica impedeca chiar' asiá sanetatea cá schimbarea désa a remedialoru. Nu se vendeca ran'a in care totu mereu se punu medicamente. Plant'a, care adese se stramuta, nu apuca potere. Nemica-i asiá folositoriu, catu se folosésca in trécatu: multímea cartiloru distrage inim'a. Si asiá, candu nu poti se cetesci cate carti ai, destulu-i se aibi cate se le poti cetí. Ci, dici, acumu am voia se deschidu o carte, acumu alt'a. Aceea arata unu stomachu ingreunatu si stricatu; a gustá multe constatóre dein felurite substantie si de alta natura, strica, nu nutresce. Asiá totu de un'a cetesce pe celi probati, si daca cate odata vei avé voia se te abati la altii, întórcete la cei de antaniu: in tóta dio'a castiga-ti ceva ajutoriu in contra mortii, nu mai pucínu in contra altoru rele. — Si dupace ai percursu multe, alege-ti una ce se rumegi in aceea dí. Acést'a o facu si eu: dein mai multe, care le-au cetitu mi-insusiescu ceva.

(Epist. mor. lib. V. ep. IV. (45.) 1—2.)

Nu depinde nimica dela aceea, cate carti ai, ci dela aceea, catu de bune sunt: cetirea anumita folosesce, cea varia desfatéza. — Care vrea se ajunga, unde si-a propusu, se mérga numai pre o cale, se nu vagabundeze pre mai multe: acést'a nu va se díca a merge intr'acolo, ci a rateci.

(Epist. mor. lib. XVIII. ep. V. (108) 2—3.)

Nu debe se cerce omulu pe tóte locurile, nece se se apuce lacomu de tóte: prin parti ajungemu la totu. Sarcin'a e a se intogni dupa puteri, nice se iee omulu mai multu decatu e capace.

Arone P. Densusianu,
juristu.

Sciri scolastice.

Gerla, 12. fauru. In dio'a de astadi avui norocire a me retrage din vecinatatea acestei cetati amene atatu pentru alinarea doloriloru mele prin perderea consotiei abea de 5 ani casetoritu, — catu si pentru delectarea ce o avému in tempulu studierii mele in Seminarulu metropolitanu catra studiele seminariale, cugetandu, ca un'a recapitalatiune a acelora miaru mai putea inspirá spiritu nou de a me mai intipui in carier'a junetiei studiende, deórece dupa contestarea celoru mai literati si scientifici ómeni, scienti'a intru tóte ramurile ei e infinita si ineshauribila.

Despre o parte in lacrami de conpatimire inuandandumi ochii cei corporali, ochii inimei'mi suridea de cea mai ardienda bucuria, vediendu pe reveritii domni clerici in presinti'a Ilustritatei Sale Domnului Episcopu si a intregu veneratului Capitulu alu nostru depunendu esamenulu quimestrului 1. din teologi'a morala, studiulu scientiei, pe care se baséza tóta fericirea temporana si cea dupa mormentu la tóte staturile, oleulu care 'lu luara feciórele celea sapiente intru pregatire pentru acceptarea sponsului.

Propunerea teologiei morale de reverendisimulu D. Joane Anderco, canonicu capitulare pe lenga tóte befranetiele venerande, morbasitatea, ce dela unu tempu incóce 'lu oprima si ocupatiunile gravamene consistoriale, merita tóta stim'a si laud'a. — Respunsurile teneriloru teologi, cu tóte ca prin scrierea studieloru seminariale li s'a rapitu timpulu celu mai favoritoriu pentru progresu, cultura intelectuale, bá se periclitéza inca si insasi sanetatea corporale — vedescu totusi, ca ei voru fi turmei loru concrediute pastori buni, carii voru fi in stare turm'a concrediuta a o abate dela moine si

dela pasiunile calbăgiose; aratara, dăcu, ca ei voru fi conductorii cei mai buni, turmei cei cuventătoare dela leaganu pana la mormentu, numumai catra fericirea cea temporale, ci si dincolo de mormentu; ei au suptu si voru suge dein mentionatulu studiu nunumai literele complexa, dara sucu si esistintia lucrului celui foarte importantu „*philosophia obiter libata abducit a Deo, penitus hausta reducit ad eum*“.

Teneriloru teologi! Voi sunteti preluptatorii, carii gatiti calea catra paradisulu celu desfatatu, prin voi poporului celui insetatu de arte, scientia, si cultura are a i se deschide usi'a fericirei timpurale si portile eternitatii ceresci, in voi 'si cërca neputinciosulu taria, in voi spera orfelinulu si orfelin'a, in voi 'si pune natiunea tesaurulu celu mai scumpu alu ei, „*vestra virtus nec oblivione eorum, qui nunc sunt, nec reticentia posterorum sepulta esse poterit*“.

Amplectaii fratiloru si mai nepartenitoriu imprejurariloru vóstre, ca nu veti fi uitati in nefavoritorea vóstra imprejurare, cá in timpii cei trecuti; nu cercati comoditate in acestu statu preotiescu, ca foarte va insielati, si care amplecte acestu statu pentru comoditate, operéza immoralter. Ve mai dăcu una „*spiritu nobilu, postesce altu spiritu nobilu*“, consultatiunea impartesita — e consultatiune dupla, — durerea consentita — e semi-durere. Amoru, sinceritatea, increderea, trancuilitatea, pietatea fatigui si repausu suntu marginile fericirei.

Benignitatea Ilustritaii sale D. nostru Episcopu va scii respectá fatigiulu vostru, si nu va lasá pe gradinariii cei neobositi in pamentu sterile — ci ii va elócá in pamentulu celu fructiferu — unde voru cultivá fruptele celea mai scumpe.

Fratiloru teologi! ochii lui Argosu suntu tientati a supra nóstra; cetimu cu durere cum ne culpéza si ne-au culpatu, ca suntemu neapasatori catre scólele nóstre romane, educatiunea natiunei nóstre, si nice noi nu ne desculpamu prea tare; in sa daca cautamu la luptele, si indigintiele, cu care e apasata si are a se luptá un'a parte mare a preotmei nóstre transilvane, zeu n'au asia multu dreptu ane inculpá, — candu suntemu siliti dimpreuna — cu servii nostrii a ne pune sub gravitatea si zedufulu dilei, in locu de opu literariu — furca, grebla, córnelu pulugului si alte, incatu sér'a obositu, — in locu d'a luá condeiulu, 'ti cauta a cautá pern'a seti odihnesci trupulu celu infrantu de lucrulu dilei. In timpulu junetiei mele insumi eram unulu care culpamu in obietulu atinsu; in sa dupa ce am practisatu, am cugetatu: „*Dómne ce am facutu!*“ Asia fratiloru, e amara la noi sórtea

preotului, si cu atatu mai amara, cu catu acesta va fi mai aduncu patrunsu de importantia chiamarii sale, dupace se vede impedeatu de atate calamitati intru implinirea numeróseloru datorintie, de care presentulu si viitorulu, ne ceru sam'a. Óre n'a mai sositu timpulu, a se face ingrigire mai buna de sórtea nóstra?!

Indolentia, traganarea, lasitatea, necircumspectiunea intrunu futuru mai fericite, cum si ne indemnarea esterna e la noi caus'a a tóte relele si asia si a acestui reu; apoi dela ómeni apelatiune se da numai la D-dieu! Buna mangaiere e si acésta!

Unu preotu vedayu.

De lenga Campulu panei, in 2/14 decem. 1860)*

E unu ce ridicatoriu de spiritu la ceriu, candu vede omulu ca ici colea in patri'a nóstra se pune temeiu la fericirea poporului nostru si prin infintiarea de scóle populare

Pretiuitul nostru diurnalu „*Telegrafulu Romanu*“ in Nr. 46 a. c. ne face cunoscutu prin corespondentulu seu din Cincu mare, ca acolo cu ajutoriulu lui D-deu si prin stradani'a unoru barbati, a caroru nume natiunea nóstra in eternu ilu va pestrá in pie memoria, s'au infintiatu o scóla, in care tóta tinerimea nóstra de prin prejuru isi va putea aflá nutretiulu spiritualu.

Asemenea am pututu intielege mai deunadi, ca in pretur'a Siercaili s'au infintiatu nunumai scóla centrala, dar' in ea si unu fondu de 10,000 f. m. c. pentru dotarea invetiatoriloru. *Argumentum ad hominem* ca barbati nostrii, carii efeptuescu astfelu de institute, nu se vor enumerá intre aceia, carii dăcu numai „*Dómne, Dómne!*“ si alt'a nimicu, si totusi voru a intrá intru imperati'a ceriului, ci se voru insirá in ceat'a aceloru, carii facu voi'a celui ce au trimisu pe mantuitoriuulu lunei inaintea asta cu 1860 de ani.

*) Intardierea trimiterii acestui articulu la „*Amic. Scólei*“ provine d'acolo, ca a fostu trimisu la altu jurnalulu alu nostru, care in ea nu l'a publicatu, si asia apoi am fostu constrinsu alu trimite de a dou'aóra spre publicare.

Coresp.

(Nice se ve mirati de acésta; diurnalele nóstre politice au acum de lucru pana peste capu cu politic'a, — ele de ar esi pe tóta dio'a — si n'ar putea astadi desecá torintele materiiloru ce le imbebusiesce. Apoi de aceea e fói'a scolastica, cá s'avemu nnde concentrá in ea cele scolastice si cu atatu macaru, se mai usiuramu foile nóstre politice. Trebuie se ne dedamu, Dloru, cu foi de specialitati, cum si trebuie se ne facemu ómeni de specialitati, caci altcum vomu fi in tóte ceva, si in totu — nimica.

Red.)

Se mai afla si alte scóle totu prin mecenati séu mai bine dísu prin midilocirea lorú infintiate, care ori cum de si pentru o natiune asia numerósa cá a nóstra, peste totu luandule, 'su pucine, dar' concernentii facundusi datori'a lorú santa nu-sú de a se invinúí despre pucinitatea acésta. A insirá tóte acelea scóle aici asiú fi prea lungu.

Diseiu, ca e ridicatoriu la ceriu vedindu infintiandu-se astfeliu de institute pentru educatiunea crudei tinerimi, asia e dupa parerea mea; dar' din contra, de nenumerate ori e mai apasatoriu de spiritulu celui bine simfitoru romanu catra fundulu pamentului, candu vede ici colea comunitati, in care desi midilóce cu multu mai numeróse s'ar aflá, decatu in »Cincu« séu »Siercaia«, totusi pana in minutulu de fatia scólele trebuintióse populare lipsescu.

Omulu bine semfitoriu cauta cu inima singerata si cu ochii scaldati in lacrami de gele la o comunitate, cum e spre esemplu si Vinerea (Felkenyér) in pretur'a Orastiei mai de multu títóre de fundulu regiu, o comunitate curatu romana, cu o avere de 40,000 f. capitalu in bani gat'a in cas'a alodiala, si cu venitu curatu pe anu de vro 4 — 6000 f. v. austr. ca n'are scóla. Din partea inalt. Governu s'au facututu tóte pasiurile spre infintierea unei cladiri de scóla inca centrala, s'au facutu planulu, s'a proiectatu chieluielele la sum'a de 12,000 f. m. c.; inalt. ministeriu l'a intaritu inca inainte de ast'a cu 2 ani. Cladirea scólei totusi inca pana in dioa de adi nu s'a inceputu, si nici nu e prospectu, cá se se încépa curendu.

La intrebare de ce? eu respundu: nu sciú.

Atata am intielesu din isvoru siguru, ca judele comunalu n'aru desvelí energia destula, si de aceea s'ar fi formatu o partida marisióra in comunitate, care si in scrisu s'ar fi plansu, ca scól'a proiectata lear veni pré cu mari spese, care nu s'ar potriví cu puterile comunitatei, si ca lorú nici le trebue astfeliu de scóla, ci »se fia cum au mai fostu«. Acésta jalba ar fi mersu pana la inalt. ministeriu, la care Inalt-acelasi nu i-a datu ascultare, ci ar fi ordínatu, cá scól'a se se cladésca dupa propunerea si planulu facutu si mai nainte intaritu.

Desi asta ordinatiune si de unu anu s'au espedatu dela inalt'a Locutiintia transilvana, totusi la lucru de a se apucá nici vorba nu e, caci totu partit'a aceea au pornitu pe alta cale de pretestu, adeca poftesce se se cladésca acum bisericá, caci care ó au, ar fi vechia.

Adeveru, cá lumin'a sórelui, a dísu unu poetu de ai nostri, candu a enumeratu intre cele mai cardinale

cauze ale starei nóstre cei ticalóse pe »órb'a neunire«.

O comunitate cá Vinerea cu astfeliu de materiale, ce n'ar putea face in parte? ei, dar neintielegerea si neunirea in cugete sunt mari demoni!

Cá cu atatu mai tare se se vedésca ne'ntielegerea in tréb'a scólei, fie-mi iertatu a demustrá acea neunire inca si 'n alte lucruri chiaru de necreditu.

Mai in cesti ani, candu au arsu cladirile unui cetatianu defrunte din Orestie, care paremise pe atunci precum si mai nainte erá Burgmastru, au conferatu Vinerenii din cas'a lorú alodiala pentru pagubitulu o sumusióra bunicica (100 f. v. v.), totu asia au conferatu si pentru arsii Bistritieni vr'o cateva sute in m. c. totu din cas'a alodiala, si altele asemenea.

Adeveratu frumóse fapte, care merita epitétulu »crescinescu«. Totu in decurgerea lucrurilor acestora s'au intimplatu nenorocirea, de a arde romanimea multa din vecinulu Sasu-Siebesiu, Lancremu si protopopulu romanu din Orestie; deci sau facutu propunere din partea unoru vinereni, ca daca sau datu la compatrioti, se se dea si la altii, carii nunumai-sú compatrioti, dara si de unu sange si de o religiune cu vinerenii; acésta propunere a remasu insa fara resultatu, bá din contra se dice, ca ar fi facutu sgomotu neplacutu. Va se dica si aici neintielegere.

Candu s'a conferitu pe sam'a fondului Franciscu-Josefianu, si pentru cladirea catedralei in Sibiu, éra numai cu mare nevoia s'a pututu aplacadá din cas'a alodiala a comunitatei vinerene pentru celu din taiu 20 f., si pentru cea din urma 10 f. — éra nu cu sutele cá la Orestieni si Bistritieni, care cum amintiramu nici de o religiune nici de unu sange cu ei nu sunt (fara se voimu a dice prin acésta, ca nu e datoria a nóstra a ajutá pe totu omulu), macar ca au proiectatu unii membrii ai comunitatii numite cu provocare la daniile celelalte, se se pezésca proportiunea, inşá fara resultatu. Va se dica si aici »órb'a neunire!«

Totu asia reu merge tréb'a scólei si in comunitatile romane Romoselu, Balomiru vecine cu Vinerea si mai de multu de fundulu regiu títóre, a caroru case alodiala éra si nu stau reu. Paremise dupa cum intielesiu, ca si aci totu nepasarea judilor comunali e caus'a de lipsescu scóle, caci judele de acum din Romoselu au fostu cumparatu o casa cu curte si gradina cu totu, cu acelu intielesu, cá se se destine de scóla comunala, si pretiulu de 2000 f. v. v. se se platésca din cas'a alodiala. Judele insa acuma si-a sucitu vorb'a, ca elu a

facutu tergu pentru sine, éra nu pentru scóla. Pe cei bine semtitori îi dóre, cá prin nesinceritatea acestui jude comunalu astadi Romoselu n'are umbra de scóla macaru.

In Balomiru inca au promisú antestatorii comunali, dupa cum întieleséu din isvoru siguru, inaintea D. consiliaru romanescu de instructiune pentru Ardélu si concernentului P. protopopu, ca voru face numai decatu pasii cuvintiosi spre infintiarea scólei; dar' vorb'a a remasu numai vórba, caci in fapta n'au facutu inca nimica.

E adeveratu, ca e fórte lesne a critisá, si la acestea mi se póte respunde: ca a invinge piedecile care stau in calea infintiarei scóleloru, e o greutate din cele mai mari si la asemenea întreprindere se cere mai multu, decatu la o simpla critizare. Asia e; insa eu ce se facu, daca in privint'a acést'a mi-am formatu o idee ficsa, dela care nu me mai potu abate, rationandu, cá unu simplu sateanu, uite asia:

Daca in Cincu-mare, unde comunitatea nu sta numai din romani, si prin urmare nu potu avea decatu o parte din venitul alodialu, apoi in Sierca'a si inca cate alte satuletie, unde comunitatile n'au mai nici unu venitu séu relative fórte pucínu, se afla astadi scóle populare respectabile, si la cea din Sierca'a inca si unu fondu de mai multe mii, apoi de ce se nu fie fostu cu putintia si in comunitatea Vienerea cu unu venitu anualu de vro 6000 f. a fi scóla infintiata si acumu frecuentata de copii?! Cei carii avura santa datoria a realisá acést'a — respunda-ne!

N. Herlia,

juratu comunei si inspectoru scolaru.

Pest'a. Comun'a Pestei in siedint'a comunala din 8. Febr. a decisu, cá cu inceputulu anului scolasticu viitoriu se prefaca scól'a reala germana in scóla magiara, se lapede pe toti invetiatorii elementari din Pest'a, carii nu cunoscú limb'a magiara si se se róge principele primare pentru inlocarea directorelui preparandiei cu individu magiaru.

Principatele romane. In Nrulu 6 alu diurnalului de Bucuresci „Nationalulu“ damu de unu articulu intitulatu „tieranii nostri“, in care ni se da o deslucire si de starea actuala a scóleloru populare din Romania. Numitulu diurnalu venindu la miserile ce apasa pe tierani si care sunt caus'a pucínului progresu ce face poporulu romanu in civilisatiune, in putere, in prosperitate si marire nationala, dice:

„Bratiéle mamei, scól'a*), biseric'a, teatrulu si legile sunt si voru fi in totu timpul cele mai nemerite si mai sigure institute ale crescerei si educatiunei unei natiuni.

Tieranulu, mai nainte de a fi tieranu este unu omu, este o natiune, si prin urmare, spre a cresce si a-si luá o educatiune, neaperatu are trebuintia de aceste de mai susu scóle edificante. Se lasamu insa teatrulu, fiindu-ca acestu nu e atatu de indispensabilu tieranului, catu orasianului, si se ne întórcemu la cele alte midilóce de educatiune. Se incepemu dar' mai anteu prin scóla, adica prin educatiunea morala.

Astufeliu, datu josu dela sinulu mamei, alu acestei fiintie de tandretie si de nobilitate, copilasiulu tieranu cauta se fia indata dusu la scóla, depe bancile careia numai póte dobandí o adeverata basa solida a unei educatiuni bune si nationale. Are dar copilulu tieranului nostru acést'a santa si necesarie casa edificanta? Adeverulu nu se ascunde nici odata; nici nu póte suferi multu intunereculu: este scrisu in adeveru, cá tóte satele nóstre se aiba cate o mica scóla, dar in realitate nu tóte satele au acést'a scóla; si caus'a este proprietarul mosiei; si caus'a este chiaru guvernulu! Este scrisu, cá scólele satului se aiba o incapere a sa numai, propria; dar in realitate cas'a scólei este locuita fórte adeseori de animale porcóse, nu de copii, ori transformata intr'o carciuma a speculantului si neomenosului arendasiu; ori infine, cá asta casa lipsesce cu totul din cele mai multe sate ale tierii. Si caus'a e totu proprietarul, totu guvernulu! Este scrisu, cá scól'a sátesca se aiba unu dascalu, unu invetiatoriu; cá acestu invetiatoru se scia carte, se fia scutitu de angarale si platitu chiaru, se silésca in fine pe copii a studiá etc.; dar asemene nu e mai pucínu adeveratu, ca nu multe din satele nóstre au acestu invetiatoru, ca nu multi din acesti invetiatori sciu cartea indispensabila meseriei lui, ca cei mai multi din trinsii sunt, nu numai nescutiti de angarale, dar' chiaru si neplatiti de drepturile lor; si ca 'n fine cea mai mare parte din acesti invetiatori sunt astfelu numai cu numele, caci au altele de facutu in locul invetiaturei si adunarii copiiloru sateni pentru studii. Si caus'a e totu proprietarul, totu guvernulu. Aci e timpul se mai adaogemu, ca cu o scóla cá a sateloru nóstre fórte mica sperantia trebue se avemu despre o educatiune solida si neaparata tieranului nostru. E solidu organisata asta scóla, pentrucu chiaru esistandu prin unele sate, intrins'a copilulu nu invétia decatu fórte pucina carte; ideile necesarie economiei domestice si bunei culturi a pamentului lipsescu cu totul din program'a si misiunea scólei sátesci. Se se institue dara si se se si esecute catu mai curendu gonirea animaleloru si carciumeloru din scól'a satului si se se si prescrie in acelasi timpu inviolabilitatea acestei sante case. Se se ordone asemene, cá fiecare satu se-si aiba invetiatorulu seu neaparatu; cá astu invetiatoru se fie platitu si scutitu de cele ce trebue, mai

*) Bine se ne'nsemnamu, anteu — scól'a!

multu de catu pana aici, si se se ingrigésca, cá acestu invetiatoru se scie cartea neaparata misiunei lui si se fia mai esactu decatu pana astadi in implinirea ei si educatiunea copilului. Aci e locul se atingemu si cea-alta cestiune. Éta, cu scóla dela Panteleimonu se cheltuescu sume insemnate, sume enorme, si copii ce esu din ácesta scóla descuragiati si goniti, isi parasescu frumós'a meseria invetiata cu atatia bani si sudóre, se bagu la stapanu cá si brutele, cá si slugile, ori se apuca de alte meserii, cu cari se-si póta scóte pana vietiei. Cercetati si veti aflá indata: pentru ce dara s'a cheltuitu atata banetu? Pentruce acesti nenorociti copii si-au perdutu atata timpu pretiosu? Pentrucá se-si rupa brácele cu plugulu? Pentrucá se se desiéle ridicandu la snopi? Pentrucá terminandu-si studiile se ésa din scóla si se se bage la stapanu, cá tiganii care n'au nici o meserie? Noi credemu, ca nu! Pentru viitorulu tierii dara, pentru viitorulu astoru nenorociti copii, infine prosperitatea si bagati'a tierii, se se adune catu mai curendu acesti copii depe poduri (strade), se se tramita indata, desi nu cate unulu de satu — pentruca suntu pucini la numeru —, dar celu pucinu cate unulu de plasa, cate unulu de districtu. Acestu copilu studiatu, acestu agricultorulu in fine se fia platitu cu contributiunea a chiaru fiacarui satu, sate ce nu sunt asia de pucine intr'o plasa séu judetiu. Acestui mesteru se i se incredintieze educatiunea agricola a flacailoru matori din plasa séu judetiu. Acestu mesteru in fine se aiba misiunea, a amblá calare din satu in satu, mai cu sama pe timpulu iernii si alu primeivere, candu tieranulu se gandesc si se prepara pentru munc'a pamentului; si amblandu astfelu din satu in satu prin tóta plas'a séu districtulu seu, acestu invetiatoru agricolu se fia amicul tieranului matoru, conducatorulu lui pe calea progresului si inbogatirei prin pamentu. Se-i dea consilii practice si amicale sub chiaru raspunderea lui, a satului ori a subadministratiunei locale; consilii dicemu, amicale si indispensabile bunei culture a pamentului. Se stea pucinu langa tieranu, candu acesta ara, sémena, culege seu treera. Se apuce de córnelu plugului lui si se-i arate, cum ar putea ará séu lucrá mai bine. Se-i esplicé diversele machine agricole ale stateloru prosperande in lucrarea si avuti'a pamentului; se aiba cele mai necesarii din aste machine chiaru cu dinsulu, séu la resiédinti'a plasei etc. Se-lu incorageze infine si se-lu indemne a cumpará si dinsulu unele din aceste machine; éra de nu are bani, atunci se-i mai dea si proprietariulu, caci nu altu pamentu cultiva tieranulu decatu acela, din care proprietariulu já dicima si altele*). Nu jurnalele si tractatele de agricultura sunt acele, din cari au se se formeze tieranulu nostru, ci numai invetiatorii prin sate, prin plase, prin districte infine; ci numai amicii si consilieile ce acestia le voru dá in totu timpulu despre pamentu si a lui cultura. Éta dar pentru scóla; éta ce e chiamatu se faca proprietariulu mosiei; éta infine ce e chiamatu se

ordone o camera legislativa si unu ministeriu, care iubesc prosperitatea si putea tierii!

Pana aici vorbesce „Nationalulu“ in Nr. 6 despre scóle, éra in Nr. 9 ne aduce apoi urmatórele:

„Anuntiamu cu o via placere stimabililoru nostri lectori, ca in urmarea unui articulu, publicatu in fóea nóstra Nr. 6, si cáre ne-a atrasu unu avertismentu, domnulu ministru de interne, neputáandu negá veracitatea celoru díse in acelu articulu, si convingenduse de próst'a stare a scóleloru satesci, a datu indata ordinele cele mai severe, de a se repará localele acestorulu scóle, si de a se si face p'acolo, pe unde lipsescu.“

Materiale de instructiune.

Din scól'a practica. Conversatiune cu scolarii asupra gramaticiei. Verbulu*).

— Spuneti-mi cateva verbe, care esprimu o odina, unu repaus! Dormu, siedu, jacu, stau, aternu, atipescu etc. — Diceti-mi cateva verbe, care spunu o activitate! Batu, taiu, impungu, alergu, scriu, computu, citescu, mergu, legu, cosescu, aru etc. — Ce verbe a fostu cele d'anteiu? Cele din urma? Numiti cateva substantive, si cercati ale legá cu verbe active! Copilu, cane, bou, pasere: copilulu citesce, canele latra, boulu rage, paserea canta. — Notativa:

Substantivulu, a carui stare se spune, despre care adica se díce ceva, se numesce subiectu, verbulu care exprima starea subiectului — predicatu, si subiectulu cu predicatulu — adica cu verbulu ce díce ceva — la olalta forméza o propusetiune (constructiune).

Cum se numesce substantivulu unei propusetiuni? Ce este subiectulu? Unu substantivu, a carui stare se arata séu de care se díce ceva. — Prin ce se arata starea séu prin ce se póte díce ceva de unu lucru? Prin verbu. — Cum se numescu dara partile unei propusetiuni? Subiectu si predicatu. — Éta va

*) Ce insa ar fi timpulu a se sterge odata si la Dvóstra!
R.

*) Vedi „Amic. Scólei din a. tr., pag. 57 — 68, 167 — 179, 250 — 256, 339 — 342.

scriu o propusetiune; care e in aceeași subiectulu și care predicatulu: „servitorulu taia“? „Servitorulu“ e subiectu și „taia“ predicatu. — Pentru ce? — Se scria totu însulu pe tabliti'a sa patru propusetiuni asemene! Dicitu ceva de obiectele următoare: vaca, ôie, cane, vinu, ursu, caru, apa, cutitu, invetiatoriu, scolariu etc.! Cautati subiecte la predicatelu următoare și faceti propusetiuni: fuge, mâna, invetia, scrie, latra, curge, ambla, siede!

Candu am disu mai sus: „servitorulu taia“, asia e ca toti ne-am intipuitu, cumca taia ceva? Ce v'ati intipuitu voi ca taia? Lemne. Spuneti-ve acum totu cugetulu! „Servitorulu taia lemne“ — Care e aici subiectulu și care predicatulu? — Mai e ceva afara de acele? Cuventulu „lemne“. — Prin propusetiunea acêta exprimatati o lucrare; cine lucra? servitorulu. — Ce lucra? Taia. — Ce taia? Lemne. Spre ce e dara indreptata lucrarea servitorului? Asupra lemnului. Ve insemnati:

Unu lucru, asupra caruia influintiéza o activitate ôrecare, se numesce obiectu.

Ce este dara vorb'a »lemne« in constructiunea de sus? Obiectu. — Ce este obiectulu? Dece este dara vorb'a »lemne« obiectu? — Cine deprindu o activitate asupra lemnului? — Care cuventu arata activarea servitorului asupra lemnului? — Prin ce se deosebise subiectulu de obiectu? Subiectulu este lucrulu acela, dela care ese o activitate ôrecare, éra obiectulu este lucrulu asupra carui vine activitatea aceea.

Invetiatorulu se remana multu la locul acesta, pana candu adica scolarii vor scî bine distinge între subiectu, obiectu și predicatu. Cumca modurile au se fia mai multe și exemplele mai numeroșe de cum suntemu noi in stare ale scrie aici, se'ntielege de sine. Noi voim a desemná numai calea, a aratá numai metodulu, dupa care au a procede; cealalte sunt treb'a fiacarui invetiatoriu.

De subiectu și obiectu ve mai insemnati, ca subiectulu sta pururea in nominativu și se afla prin întrebarea: cine, ce? éra obiectulu sta de comunu in acusativu la întrebarea: pre cine, ce? — Formati acum 20 propusetiuni, in care se fia subiectu predicatu și obiectu! Venatorulu impusca iepurele; mam'a spala copilulu; solumea curatia cartoffi; canele musca boulu; servitorea mulge vac'a; pisic'a prinde sióreci; scolarulu scrie scrisorea etc. — Aratati in fiacare constructiune subiectulu, obiectulu și predicatulu!

Verbele, care spre deplin'a întielegere

a ideii ce exprima ceru unu obiectu, sunt totu verbe active.

(Vá urmá.)

Varietati.

* In „Tanodai Lapok“ unu invetiatoriu popularu arata intr'unu articulu cateva midilóce tientióre la scótereá lefiloru invetiatoresci și platirea loru regulata, și propune între altele, a se decide la locurile mai inalte, cá in viitoriu se' nu se mai primésca darea socotelii judelui comunalu la incheierea anului, pana candu acesta nu va produce dela invetiatoriu comunalu o adevérintia, ca si-au priimitu léfa sa anuala la timpulu cuvenitu și fara de scadere. (Bunu midilocu. R.)

* Episcopulu r. cat. alu Transilvaniei Dr. Ludovicu Haynald au darútu reuniunei museului transilvanu spre dispusetiune 300 fr. m. a., cá sum'a acêta se se espuna cá premiu pentru acela, care va lucrá mai bine istori'a Ardealului suptu Domnirea romanilor, cu respectarea monumentelor aflatóre. Comitétulu reuniunei museului deschide concursu cu conditiuni, ca opulu premiatu va remané proprietate a autorului; premiulu ilu va primi, și corespondendu pretensiunilor moderne, reuniunea ilu va lua pe langa unu onorariu ce se va determiná atunci la sine, si'lu va edá in analele sale.

Déca opulu nu se va compune in limb'a magiara trebue se i se alature și o traducere magiara. Cuprinsulu se nu tréca preste 10 cóle tiparite; concursulu are terminulu de 20. Martiu 1862.

* Cultur'a pomiloru se afla, dintre tóte provinciile austriace, in Boemi'a in starea cea mai buna. Drumurile, campurile și fenatiile sunt acolo presadite cu pomi. In tieruti'a asta numerulu pomiloru suie la 14 millióne și jumetate. Economulu are acolo pe anu dóue recolte, un'a de pe agrii și alt'a din pomii sei. Nar stricá, candu si noi ne-am silí, cá se re inmultíu venitele in același modu. Latírea culturai pomiloru este o datoría a scólei, in sa acést'a pana acum la noi nu si-a mplinitu daiori'a in asta privintia inca nici catu.

* Crucea + cá suplinitóre de subscriptiune, precum mai e inca și astadi in usu pentru ceice nu sciu scrie, s'a întrebuintiatu și in timpii cei mai vechi; se afla aceea și sub numele imperatului Carolu celu mare intr'unu documentu alu dinsului.

* Devis'a imperatului Fridericu III. A. E. I. O. U. o explica ómenii in multe moduri. Unii o citescu: „*Austria erit imperans orbi universo*“, altii: „*Austria erit in orbe ultima*“, si órasi altii: „*Aquila electa juste omnia vincit*“, peçandu unii o citescu apoi nemtiesce „*Aller Ehren ist Oesterreich voll*“. Insa adeveratulu intielesu alu acestoru litere este acela, ce se afla scrisu pe unu pocãlu de argintu alu lui Fridericu, unde cinci curieri purtandu pe cele cinci vocale, continuarea cuvintelor e cuprinsa pe fasióre mici astfeliu: „*Aquila Eius Jüste Omnia Vincit*.“

* Numerulu locuitoriloru din Rusia suie la 68,931,728; din acestia 20 de milióne suntu iobãgi, 1 milionu si 460 mii servitori. Numerulu celoru scutiiti de contributiune se urca la 6 milióne in tóta imperati'a.

* Dupa datele cele mai nóue sunt in Europ'a intréga. 602 episcopii catolice, si anume in Germani'a 45, in Austri'a 58, in Franci'a 81, in Angli'a 44 etc.— Clerulu catolicu de pe tóta faci'a pamentului sta din 260,000 membrii, din care pe Itali'a vinu 115,000 pe Franci'a 48,000, pe Spani'a 31,000 scl.

Margaritare. Nu sunt fórfeci asia de agere, cum e limb'a omului, nu este sagéta care se póta rani cá aceea; ea lovesce mai departe decatu orice arma.

— Amici se gasescu destui, insa ei sémena cu mercuriulu, ce nu remane la unu locu, — sémena cu rundunelele, care iérn'a ne parasescu, — sémena orologiulu de sóre, cu care ne putemu ajutá numai pana mai sta sórele pe orisonte, — sémena lipitoriloru, care dupace s'a saturatu se deslipescu de noi, — sémena sióreciloru, carii numai p'atata-ti remanu la casa, pana mai gasescu de rosu, — sémena pariuriloru, care in timpuri de seceta séca.

— Tieranulu e seracu pentru aceea, caci e asemenea lamueloru, pe care atata le storcu, pana nu mai remane sucu in ele.

— Aurulu e asemenea sórelui; candu acesta nu lucesce se tulbura timpulu.

— Cele mai placute lucruri din lume sunt: noroculu, banii si numele bunu, — cele mai tari: muierea vinulu si adeverulu.

— Trei clase de ómeni sunt, carii mai bucurosu iau decatu dau: nobilii, ostasii si cersitorii.

Avramu à Sancta Clara.

Probleme. 1. Trei surori fura intrebate de etatea lor; Flórea, fat'a cea midilocia, respuse: „*Ilén'a, sorumea cea mai mica, e cu optu ani mai tinera decatu mine si Elis'a e cea mai mare dintre noi; computandu insa si anii mei la ai suroriloru mele,*

tute trele numeramu la óalta 50 de ani in etate. Se ne spui, de cati ani e facarea dintre noi?

2. Georgiu, carele intrebases pe surorile de mai susu de etatea lor, se socoti pucinelu la respunsulu curiosu alu Flórei si deslegá in sine problem'a ei. Deslegarea s'a insa a spus-o asia: „*Flóre, adaoga la etatea ta anii llenei si din intreit'a suma ce-ti va esi din acea aditiune se subtragi apoi anii Elisei, si daca vei adaoge la restu etatea mea-ti va esi numerulu 100. Spune-mi deci si tu, aflatamu eu astamodu etatea vóstra, séu nu?*“

Deslegarea problemelor din Nr. 5.

- 1) $9 = 8\frac{8}{8}$, $11 = 8\frac{8}{8}$, $19 = 8\frac{8}{8}$, $89 = 88\frac{8}{8}$, $111 = 88\frac{8}{8}$, $99 = 88\frac{8}{8}$, $1111 = 888\frac{8}{8}$.
- 2) Tieranulu a vendutu 930 de mere si i-a mai ramasu 31.

Bine a resolutu a mbe problemele acele D. Antoniu Balomiru, candidatu de invetiatoriu; éra numai a 2-a problema o deslegat-o a DD. Demetriu Chirca, docinte in Seliste, si Georgiu Lorentiu, docinte in Deva.

Responsuri.

G. J. — Campeni. Amu priimitu cu multumita. Se va publicá in Nrulu viitoriu.

P. C. — Lugosiu. Tare reu ne pare ca prelunga tóta acrateti'a tienuta aici Dvóstra totu nu priimiti regulatu. Nrulu 1 s'a fostu tramisu de buna sama si Dvóstra.

DD. colectanti, carii in mai multe rinduri a tramisu cu totulu atatea abonatiuni, cá dupa acelesi se li se cuvina rabatulu promis de noi, sunt rugati a insemná in scrisorile ce ni le trãmitu totimea esemplareloru, pe care a prenumeratu in mai multe rinduri, cá se li se póta tramite esemplarele cele gratis, de órece altu modu e cu greu a tienea acést'a in evidintia.

Asemene sunt rogati toti abonatii nostri, carii nu priimescu regulatu ori de locu, Nrii fóiei nóste a reclamá prin posta, caci de aici expeditiunea se face totdeauna regulatu.

La intrebarile ce ni se facu din multe parti despre calindariulu

„**AMICULU POPORULUI**“ facemu cunoscutu, ca din acelasi numai pucine esemplare mai avem, si ca doritorii de a si-lu procurá se nu intardia a ne incunoscintia, caci altufeliu mai tardiu nu le vomu putea servi cu acelasiu.

Din Nrii „**AMICULUI SCÓLEI**“ esiti pana acum se mai afla incá esemplare pentru doritorii d'a se aboná la acelasiu.